

mišljenja i komentari

Ludost kriterija

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Svojedobno dobih poziv na otvaranje izložbe jedne svoje znanice, mlade slikarice. Lijepo. Nakon što sam se dobro namučio da pronađem mjesto gdje se njezina izložba održava, ugledah joj veledjelo: u dvorani pet na deset metara razapela bijelu užad i aranžirala je tako da se sva sijeku na jednom pravcu, točnije na krivulji najslabijoj blagoj sinusoidi. "To vam je spirala, spirala života, točnije uzvojnica koju nalazimo u molekulama proteina i nukleinskih kiselina", govorim ja okupljenoj publici, uglavnom njezinim prijateljima i rođacima, kojima je formula vodikova peroksida knjiga sa sedam pečata. I dok ja – a što ću drugo – izvodim jednadžbu izložene strukture, pristupi mi neka liječnica (prijateljica slikaričine majke) pa mi reče da se umjetnica jako namučila – sigurno je dvije godine pripremala izložbu. Sada se javi i mama od gospodične slikarice pa razveže kako su cijeli grad obišle dok nisu našle prikladnu užad. Jer uže mora biti mekano i elastično, jer bi se inače netko na njega mogao potepsti, a možda i vratom zapeti. A onda jao si ga, joj...

Sad će čitatelj reći: slikarica je sigurno neka "Sosa" iza koje ništa ne stoji. Pitaj Boga zna li držati i kist u ruci!

No nije tako, ne! Mlada je slikarica je izvrsna i već renomirana ilustratorica dječjih slikovnica. Provela je čak dvije godine u Amsterdamu specijalizirajući dječju ilustraciju. Štoviše, ne služi se kompjutorom, nego sve svoje ilustracije radi klasičnim slikarskim tehnikama: akvarel, gvaš, kolaž... Pa zašto onda nije nešto od tih svojih djela izložila? – zapitat će se čitatelj, nego izlaže nešto što i ne spada u slikarstvo. I to svoje veledjelo prikazuje biranoj publici sastavljenoj od roditelja, sestre, šogora, maminog ginekologa...

Odgovor je posve jednostavan: da bi potvrdila svoj status akademskog slikara, mora u toliko i toliko godina imati samostalnu izložbu, na kojoj – razumije se – ne smiju biti djela iz domene primijenjene umjetnosti. Kakvu izložbu? To nigdje ne piše!

Nismo ni mi znanstvenici ništa bolji. Da bi prešao u više znanstveno zvanje ili potvrdio postojeće, moraš imati toliko i toliko CC-radova, bez obzira jesi li prvi ili zadnji autor i koliki je tvoj doprinos u svemu tome, tj. zajedničkom poslu.* Čitam ili, bolje reći,

* Što je prvi a što zadnji autor nikad mi neće biti do kraja jasno. Nedavno sam s jednim mlađim suradnikom napravio rad iz kristalografije. Ja sam dao ideju i kemikalije, on je pak pripremio spoj, riješio kristalnu strukturu i napisao najveći dio rada. Kristalna se struktura pokazala izvanredno zanimljivom – čijom zaslugom? On je u tom radu prvi autor, ja drugi, no ako bismo htjeli biti do kraja pošteno, trebali bismo staviti još jednog (i to kao prvog!) autora, naime kemičara koji se zove Slučaj – jer on je najviše pridonio vrijednosti našeg posla.

slušam (na znanstvenom vijeću) ocjene za izbor u zvanje mladih suradnika. Čovjek radi nekoliko godina u institutu, a već ima pet-šest radova s ocjenom "da u radu pokazuje samostalnost i originalnost" i da je "njegov doprinos zajedničkom poslu presudan". Pobogu brate, kako mlad čovjek, još početnik, može toliko "sam" napraviti u tako kratko vrijeme?! Najlakše je nekome napisati takvu kvalifikaciju: na kraju ispada da je svaki od koautora bio "prvi" i da se bez njega ama baš ništa ne bi moglo napraviti.

Radove treba gomilati – to je to. Važno je imati CC-radove, sve drugo je nebitno. Čita neki mladi fizičar moj članak u *Prirodi* pa veli: "Nije baš tako – ima u vezi s time u fizici jedna zanimljiva pojava." Pa mi u nekoliko riječi kaže o čemu se radi. Ja na njega da to što je rekao napiše, pa ćemo objaviti u rubrici Reagiranj. "Bilo bi bolje da to vi napišete", on će meni (kako ću, za miloga Boga, reagirati na vlastiti članak!), "ja nemam vremena – pišem upravo jedan CC-članak." Na kraju sam ga ipak namolio da mi za mjesec dana napiše – pet rečenica!

Da, to je pravi odgovor na pitanje zašto nitko u ovoj zemlji ne popularizira znanost, nitko ne piše knjige, nikome nije stalo hoće li se štogod od njegovog rada moći primijeniti u proizvodnji (ili bilo gdje drugdje) i zašto, konačno, posao nas znanstvenika nema nikakva odjeka u javnosti. Nije bitno što se radi, još manje za koga se radi – bitno je da se skupljaju bodovi, a bodovi se, zna se, mogu skupljati samo objavljivanjem znanstvenih radova. Stoga je san svakog mladog znanstvenika da se prikrpi kojem starijem i uglednijem kolegi, pa da – bez obzira što od njega naučio – dođe do što višeg zvanja sa što manje truda. (Čujem da neka mlada fizičarka uživa u svoja 23 znanstvena rada pojavljujući se valjda kao 23. autor na popisu autora znanstvenog članka iz eksperimentalne fizike elementarnih čestica. Njezin je posao da održava stalan napon u akceleratoru dok drugi znanstvenici, daleko važniji, rade pokuse!)

Eto, dokle nas je doveo karijerizam, trčanje za zvanjima, da ne kažem činovima! I ja sam u mladosti brojao radove, bilo mi je drago kad bi štogod izašlo, ali uvijek mi je bilo stalo do onoga što sam napravio. Doista ništa ne može nadomjestiti onaj predivni osjećaj kad ti u glavi sine rješenje nekog problema kojim si se dugo mučio. Napraviti nešto doista novo, originalno, nešto po čemu će te suvremenici, a možda i potomci pamtiti – to bi trebao biti san svakog, posebice mladog znanstvenika, a ne puko gomilanje radova (koje nitko ne čita). "Ne više od četiri stvari stoje iza moga imena: periodni zakon elemenata, istraživanje elastičnosti plinova, shvaćanje otopina kao asocijacije i Osnove kemije", rekao je Mendeljejev na kraju svoga života. Pustimo na stranu veličinu ruskog kemičara: ne može svaki znanstvenik biti genijalan, ali svako bi trebao svoju karijeru sagledavati u dostignućima, jasnim temama i vizijama, a ne u prpanju e da bi se skupilo što više bodova!